

Hvem bestemmer egentlig hvad, roller i praksis

Debatoplæg om selvbestemmelse og pædagogiske roller af Benny Kaas Jensen, 6908.

Praktiksted: Job og Aktiv, beskyttet værksted – Faaborg Midtfyn kommune

Praktikvejleder Lene Sørensen

Debatoplægsvejleder Merete Bundsgård

7. December, 2009

Indledning	side 1
Problemformulering	side 1
Tilbageblik	side 2
Pædagogen	side 2
Pædagogiske roller	side 3
Den Dynamiske Omsorgsrolle	side 5
Selvbestemmelse og kompetencer	side 6
Dialog og relation	side 7
Perspektivering	side 7
Debatspørgsmål	side 8

Indledning

Jeg er for tiden i praktik på et beskyttet værksted for voksne udviklingshæmmede. Igennem praktikken er det blevet tydeligt for mig, at den pædagogiske indsats med voksne udviklingshæmmede ofte er problematisk.

Den pædagogiske indsats kræver stor faglighed, bla i forbindelse med rolleafgrænsning. Hvornår skal der hjælpes, guides? Hvornår skal man tage teten? Hvornår skal man blande sig uden om? Hvornår skal man blot være til stede. Må man, manipulere/indoktrinere - i den gode sags tjeneste?

Hvis er vejen... Når pædagoger møder udviklingshæmmede og professionelt forsøger at forholde sig til at støtte til livsudfoldelse?

Jeg vil i mit debatoplæg kigge nærmere på pædagogens rolle i udviklingshæmmedes liv. Jeg vil dykke ned i samspillet, eller modsætningsforholdet om man vil, i mellem pædagogens ansvars- og omsorgsroller kontra de udviklingshæmmedes rettigheder - myndighed og selvbestemmelse.

Problemformulering:

Hvordan kan pædagoger - "levere varen" - agere professionelt og samtidigt human, uden at konflikte med love, rettigheder, de udviklingshæmmedes samt egen integritet og habitus. Hvornår, hvordan og hvor meget skal der ageres i praksis?

Tilbageblik.

Åndssvageforsorgen var tidligere bygget op omkring store institutioner.

Behandlingen af de *indlagte* bestod typisk (ud fra en medicinsk apparatfejl model) i basal pleje, uden nogen former for pædagogiske tiltag. De *indlagte* var ofte umyndiggjorte og isolerede. Senere hen blev de indlagte kategoriseret og de første spæde forsøg på en pædagogiske indsats begyndte.

Med oprettelsen af FN og med formuleringen af menneskerettighederne i 1948. Gik de nye internationale tanker bla. på anerkendelse af ALLE menneskers rettigheder, også de udviklingshæmmedes. I Danmark medførte det (Særforsorgsloven 1959, Bla ved Niels Bank Mikkelsen), at det normale *liv blev* ideal og målestok for arbejdet med udviklingshæmmede. Der skulle opbygges hverdagsrytmer med dag- og fritidstilbud. Fra ikke at have haft nogen pædagogik på området, skulle man nu forholde sig til hele Maslows behovspyramide.¹

Beskrevet i Lov om Social Service (1998) og Serviceloven (2007), hvori bla er anført, at formålene med indsatsen til udviklingshæmmede er:

- at forebygge at problemerne for den enkelte forværres
- at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion samt udviklingsmuligheder
- at forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje.²

Pædagogen

Hvad skal så mennesket bag mennesket? I pædagogens kompetenceprofil står der anført at:

- ... De samfundsmæssige forpligtelser, der knytter sig til det pædagogiske arbejde, varetages med afsæt i de mål, værdier og intentioner, som samfundet bygger på.
- ... For voksne med sindslidelser og sociale problemer betyder det bla også, at pædagogen skal medvirke til og acceptere, de kan få et liv på egne betingelser ³

¹ Psykologi håndbogen.

² Pædagogik, refleksion og faglighed

³ Pædagogens Kompetence profil, 2004

Lektor og chefkonsulent ved NVIE, Bent Madsen beskriver de pædagogiske principper og den pædagogiske rolle således:

- I en dannelsesproces er det medmennesket, der er den højeste autoritet. Det er medskaber af sin egen livsform.
- Pædagogens rolle bliver først værdifuld i det omfang, den virker befordrende for modpartens dannelse som menneske.

- *"Jeg synes ikke hun får nok ud af tilbuddet, hun sidder altid det samme sted og gemmer sig bag John. Han styrer al kommunikation ved bordet, og ved lige hvordan hun og de andre vil have det. Det er synd, hun har potentiale og kompetencer til selv at udvikle sig"*
- *"Skal vi forsøge at flytte hende, så hun sidder et andet sted og samtidig får prøvet, at lave noget andet."*
- *"Jeg har talt med hende, det vil hun ikke. Jeg ved faktisk heller ikke, hvis behov jeg egentlig forsøger at dække"*

Pædagogiske roller

Det er nok de færreste pædagoger. Der ikke mener, at formålet med deres arbejde er, at skabe bedre muligheder og livskvalitet for de mennesker de arbejder med. Der ligger dog, implicit i det omsorgs- og dannelsesarbejde pædagoger praktiserer, altid faren for - for lidt, for meget, misforstået eller direkte svigtende omsorg. Hvilke professionelle roller skal pædagogen beherske for at bibeholde et omsorgsfuldt og samtidig dialektisk, udviklende forhold.

Den stedfortrædende rolle: At træffe beslutninger på den udviklingshæmmedes vegne. En rolle hvor det er vigtigt at pædagogen kan "sætte sig ud over sig selv" og skelne mellem egne og andres behov.

Den kompensatoriske rolle: At pædagogen stiller sig til rådighed for den udviklingshæmmedes behov for at realisere ønsker, som vedkommende ikke selv har ressourcer til at gennemføre. En rolle der skal kombineres med en stor opmærksomhed på ikke at være "overhjælpelig" og umyndiggørende ved at fratage den udviklingshæmmede handlings- & udviklingsmuligheder.

Den ledsagende rolle: At være til stede, støtte og stimulere de udviklingshæmmede i det de allerede kan. At være den nødvendige lyttende og anerkendende dialogpartner, der giver almenmenneskelig respons.

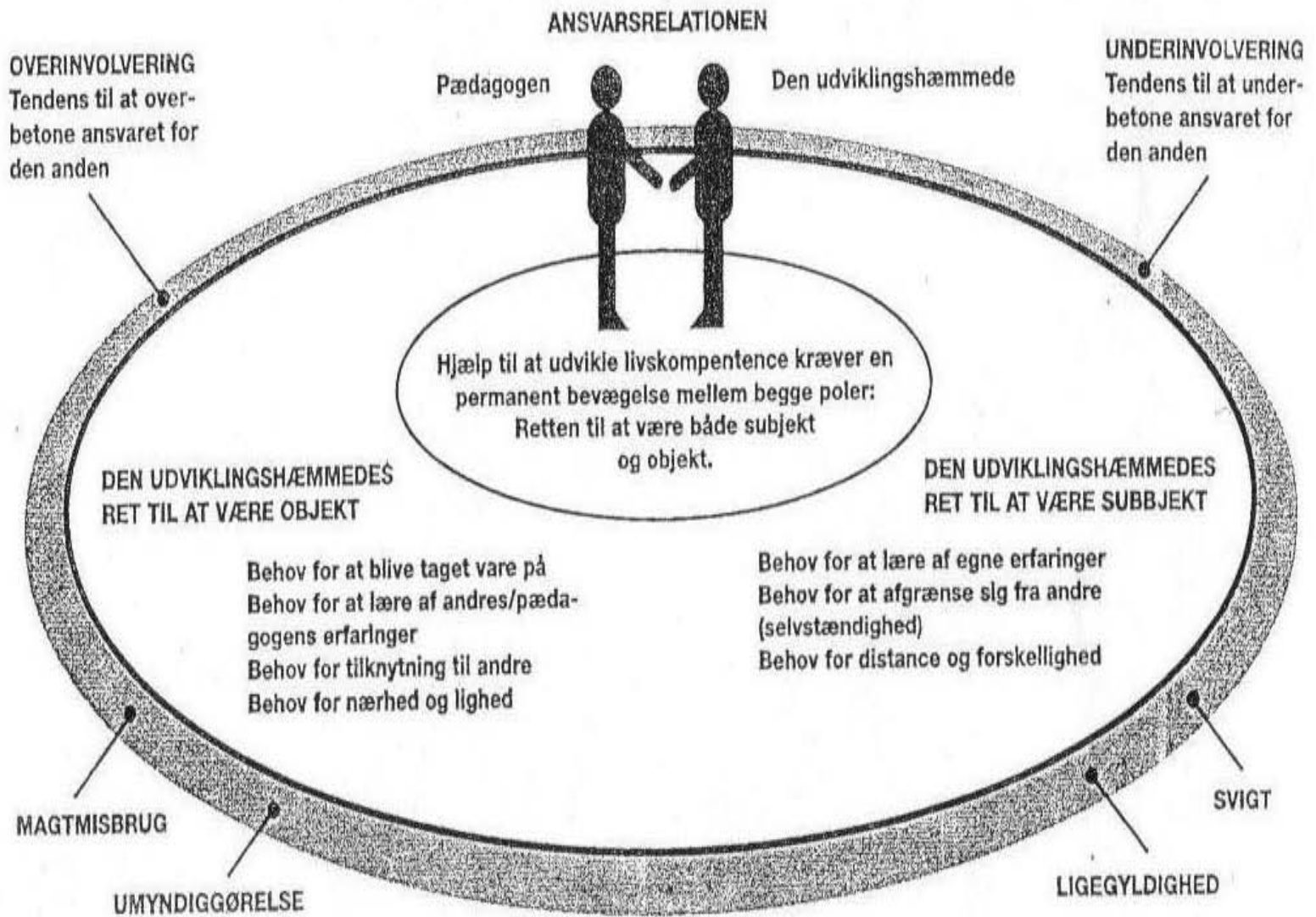
Den foregribende rolle: Pædagogen skal kunne foregribe den næste udviklingszone, ud fra opmærksomhed på hvad den udviklingshæmmede selv er parat til. En rolle der altid indeholder en fare for udviklingstvang.⁴

Bent Madsen lavede i 1996 en mere fleksibel model - **Den Dynamiske Omsorgsrolle** - Modellen koncentrerer sig ikke kun primært om pædagogens subjektive rolle. Men tydeliggør også den udviklingshæmmedes behov for at deltage i egen læring. Den viser nødvendigheden af selvbestemmelse i udviklingen af selvværd, samt nødvendigheden af stabile mod – og medspillende sociale relationer i skabelsen af subjektet og Selvet.

Modellen går ud fra at omsorgsarbejdet udspilles mellem to personer, to ligeværdige faktorer, som skiftevis kan være styrende/modtagende. Modellen er et værdifuldt redskab til refleksion over praksis og de evige etiske overvejelser – overinvolvering / underinvolvering

⁴ Da pædagogen flyttede (med) hjem, PPA projekt, 1999.

DEN DYNAMISKE OMSORGSROLLE

Mille er igen ikke kommet på arbejde.

- *"Vi er ved at miste hende. Det er ikke godt. Hun har brug for at komme her".*

- *"Har du talt med Claus (pædagog på støttecentret)"*

- *"Ja, der er ingen hjælp at hente. Han siger, at vi skal give op, at hun er doven"*

- *"Kan han så ikke skubbe hende lidt på vej"*

- *"Nej, han har tidligere klart udtalt, at sådan arbejder han ikke"*

Selvbestemmelse og kompetencer.

Servicestyrelsen har kortlagt udviklingshæmmedes vilkår for selvbestemmelse og brugerinddragelse.

Kortlægningen viser, at hverdagen mange steder forsat er præget af en institutions tankegang. Fysiske og organisatoriske rammer, såvel som normer blandt professionelle og pårørende kan begrænse muligheder for selvbestemmelse. Derudover mangler mange udviklingshæmmede kompetencer til at kunne forvalte deres selvbestemmelsesret.⁵

Selvbestemmelse er en del af den normale udvikling, som barnet gennemlever. Det er meget almindeligt at mennesker med udviklingshæmning ikke oplever denne udvikling, men bliver ved med at være i forhold, hvor andre bestemmer over dem. Det er derfor naturligt, at de heller ikke lærer at bestemme selv⁶

Udviklingspsykolog Daniel Sterns teorier om livslange temaer og udviklingsområder, anlægger perspektivet, at det aldrig er for sent at sætte en udvikling i gang eller rette op på noget, der er gået i stå. Det betyder, at alle mennesker uanset alder, væremåde, og handicap er i besiddelse af udviklingsressourcer. Vi skal blot koble os på udviklingen, hvor den er gået i stå. Dette gælder også, når vi skal støtte udviklingshæmmede til at blive mere kvalificerede til at mærke egen lyst og behov, samt træffe egne valg.⁷

⁵ Servicestyrelsens hjemmeside

⁶ Selvbestemmelse, cand. psych. Line Rosenlund

⁷ Selvbestemmelse – udvikler Selvet og identiteten

Dialog og relation

En afgørende betingelse for livskvalitet skal findes i de relationer som mennesker indgår i. Jürgen Habermas taler om den magtfrie dialog. Hvor man møder det andet menneske som en ligeværdig partner i en ærlig og åben dialog. Mødet kræver som udgangspunkt gensidig sympati - at man ønsker dialogen. Det kræver også empati – at man er lydhør, viser ømhed, indføling og forståelse med den anden, samt vilje til at afveje (egne og fælles) handlemuligheder og vilje til at fortage valg.

Følger man principperne i den magtfrie dialog, er der skabt grundlag for, at relationen udøves uden formynderi, men i et åbent, ægte og solidarisk samspil.⁸

Sofie bor i egen lejlighed og arbejder om dagen på et beskyttet værksted. Hun fortæller glad, at hun skal i biografen. Dagen før biografturen, fortæller hun, at pædagogen på støttecentret har sagt, at det skal hun ikke - *”Det er ikke en film for mig”*, siger hun

Perspektivering

Siden Niels Bank Mikkelsen tilbage i 1959, var med til at give udviklingshæmmede, ret til selv at bestemme over eget liv, er det blevet debatteret, hvad det betyder. Det er også blevet diskuteret, om alle, uanset graden af funktionsnedsættelser er i stand til at træffe egne beslutninger. Umiddelbart skulle det være let at vide hvad den enkelte selv vil bestemme. Men i praksis viser det sig svært. Det viser sig bla på den måde, at dem, der er rundt om den udviklingshæmmede, ofte er tvivlende eller uenige om hvad der tjener personen bedst. Jeg har i mit debatoplæg forsøgt at synliggøre, hvor svært det er at finde den rette balance i praksis. Samt forsøgt at anskueliggøre behovet for en professionel etik, der også indeholder en god portion mellemmenneskelige kvaliteter.

⁸ Handicappolitik, Per Holm & Birger Perlt

Debatspørgsmål

Tag gerne udgangspunkt i cases

Hvor væsentlig er forståelse for egne normer og værdier i det pædagogiske arbejde? Skal der distanceres fra egne normer og værdier?

Hvordan hjælper vi? Skal vi hjælpe udviklingshæmmede mennesker, der ikke vil hjælpes? F. eks. ved problemer med ensomhed, alkohol, cigaretter, usund mad, dårlige sengevaner, usøgnede osv.

Hvordan kan du i Den Dynamiske Omsorgsrolle finde hjælp til egen praksis – er uenighed og polarisering i en relation per definition negativ?

Litteraturliste

- Pædagogik, refleksion og faglighed
- Pædagogik og pædagoger
- Pædagogens Kompetenceprofil, 2004
- Da pædagogen flyttede (med) hjem, PPA projekt, 1999
- Servicestyrelsens hjemmeside
- Serviceloven, 2007
- Selvbestemmelse, Cand. Psyk. Line Rosenlund
- Selvbestemmelse - udvikler Selvet og identiteten
- Handicappolitik, Per Holm & Birger Perit
- Psykologi håndbogen
- Debatoplæg om selvbestemmelse og pædagogiske roller af Benny Kaas Jensen, 6908.